رویش روان شناسی، سال۱۴، شماره ۱۲، شماره پیاپی ۱۱۷، اسفند ۱۴۰۴
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),14(12), 2026

بررسی نقش میانجی همدلی در رابطه کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی

The Investigating the Mediating Role of Empathy in the Relationship Between Parental Reflective Functioning and Behavioral Problems of Sixth Grade Male Students

پروین ذوالقدری
استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام نور، تهران. ایران.

Parvin Zolghadri
Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.
zolghadri@pnu.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر تعیین نقش میانجی همدلی در رابطه کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی بود. روش پژوهش توصیفی -همبستگی از نوع مدل‌یابی ساختاری بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان پسر پایه ششم شهرستان خدابنده در سال تحصیلی ۱۴۰۳ -۱۴۰۴ بود که به روش نمونه‌گیری دردسترس ۲۲۰ نفر از آنها به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامۀ اختلال لجبازی و نافرمانی و سلوک کودکان (ODCDQ) معتمدین و همکاران (۱۴۰۰)، پرسشنامه همدلی - کودکان و نوجوانان (CA-EmQue) اورگاوو همکاران (۲۰۱۷) و پرسشنامه کنش‌وری بازتابی والدین (PRFQ) لویتن و همکاران (۲۰۱۷) بود. از تحلیل معادلات ساختاری برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. نتایج بیانگر برازش مطلوب مدل پژوهش بود. نتایج بیانگر معناداری اثر مستقیم مولفه پیش‌ذهنی سازی (P=۰/۰۰۴) و علاقه و کنجکاوی (P=۰/۰۰۵) بر همدلی بود. همچنین نتایج بیانگر معناداری اثر مستقیم همدلی (P=۰/۰۰۹) و مولفه اطمینان از حالات ذهنی (P=۰/۰۵) بر مشکلات رفتاری بود. همچنین نتایج حاکی از اثر غیرمستقیم پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی بر مشکلات رفتاری با میانجی‌گری همدلی بود (P=۰/۰۰۵). این نتایج نشان می‌دهد که همدلی با توجه به نقش کنش‌وری بازتابی والدین می‌تواند تبیین‌کننده اختلالات رفتاری دانش‌آموزان باشد.

واژه‌های کلیدی: *مشکلات رفتاری، همدلی، کنش‌وری بازتابی والدین، دانش‌آموز.*

Abstract

The aim of the present study was to determine the mediating role of empathy in the relationship between parental reflective functioning and behavioral problems of sixth-grade male elementary school students. The research method was a descriptive-correlational structural modeling study. The statistical population included sixth-grade male students in Khodabandeh city in the academic year 2024-2025, of which 220 were selected as samples using the available sampling method. The research tools included the Children's Obstinacy and Disobedience Disorder and Conduct Questionnaire (ODCDQ) by Motameddin et al. (2021), the Children and Adolescents Empathy Questionnaire (CA-EmQue) by Orgavo et al. (2017), and the parental reflective functioning questionnaire (PRFQ) by Levitan et al. (2017). Structural equation analysis was used to analyze the data. The results indicated a favorable fit of the research model. The results indicated a significant direct effect of the pre-mentalization component (P=0.004) and interest and curiosity (P=0.005) on empathy. The results also indicated a significant direct effect of empathy (P=0.009) and the certainty of mental states (P=0.05) on behavioral problems. The results also indicated an indirect effect of pre-mentalization and interest and curiosity on behavioral problems mediated by empathy (P=0.005). These results indicate that empathy, considering the role of parental reflective functioning, can explain students' behavioral disorders.

Keywords: *Behavioral Problems, Empathy, Parental Reflective Functioning, Student.*

نوع مقاله : پژوهشی | **دریافت: شهریور ۱۴۰۴** | **پذیرش: مهر ۱۴۰۴** | **ویرایش نهایی: اسفند ۱۴۰۴**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

مقدمه

مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان به عنوان انحراف از سطح کلی تعادل روانی و رفتاری در بین افراد با هوش طبیعی در جامعه تعریف می‌شود و در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، شدت، میزان و تداوم متفاوتی دارند، به طوری که باعث کاهش یا عدم کارایی در عملکرد آموزشی-رفتاری می‌شوند (بمرا و کرن[1]، ۲۰۲۱). در جامعه‌ای از دانش‌آموزان ایرانی، اختلال سلوک، رفتار جر و بحث و خلق خشمگین و تحریک‌پذیر کودکان، به عنوان مهم‌ترین خرده عامل‌های مشکلات رفتاری شناسایی گردیدند و شیوع آنها در وضعیت «متوسط تا شدید» به ترتیب برابر با ۲/۷٪، ۷/۸٪ و ۱۵/۶٪ به دست آمد (معتمدین و همکاران، ۱۴۰۰). نتایج بدست آمده از یک مطالعه دیگر بر روی ۱۰۳۵ دانش‌آموز نشان داد که اختلالات روانپزشکی در دانش‌آموزان افزایش یافته (از ۱۱/۸ درصد به ۲۶/۷ درصد) و اختلال‌های رفتاری در کنار اختلال‌های اضطرابی از بالاترین نرخ شیوع برخوردار است و در مقایسه با دختران، این اختلال‌ها در پسران از شیوع بیشتری برخوردار است (احمدی و همکاران، ۱۴۰۱). مقابله مؤثر با ترک تحصیل و اختلال‌های رفتاری مرتبط با آن شامل ارائه پشتیبانی تخصصی از طریق روانشناسان و دستیاران مدرسه با تاکید ویژه بر نقش والدین است (هیلل[2] و همکاران، ۲۰۲۴). در باب عوامل اثرگذار بر اختلالات رفتاری نتایج یک مطالعه نیز نشان داد که عوامل خانوادگی مانند ضعف مهارت‌های والدین در ارتباط و شناخت نیازهای فرزند در کنار عوامل فردی و اجتماعی از جمله عوامل اثرگذار بر اختلالات رفتاری دانش‌آموزان است (سلیمی بجستانی و همکاران، ۱۳۹۶).

مطابق با نظریه دلبستگی و روان‌پویشی، اختلال‌های رفتاری در کودکان با روابط خانوادگی نامطلوب و مهارت‌های والدگری در این حوزه مرتبط است (هاچینگس[3] و همکاران، ۲۰۲۳). کنش‌وری بازتابی والدین[4] یکی از مهارت‌های والدگری مبتنی بر دلبستگی محسوب می‌گردد که با کیفیت تعاملات والدین-فرزند و پیامدهای عاطفی و رفتاری کودک مرتبط است (اسلاد و اسلید[5]، ۲۰۲۴). کنش‌وری بازتابی والدین به توانایی والدین در تعامل با کودک به عنوان یک عامل روانشناختی مستقل اشاره دارد؛ بدین معنا که فرزند دارای افکار و انگیزه‌های خاص خود است (بارلو[6] و همکاران، ۲۰۲۱).کنش‌وری بازتابی در والدین نشان می‌دهد که والدین فرزند خود را به عنوان یک موجود جداگانه از خود، با دنیای درونی منحصر به فرد و انگیزه‌هایی خاص خود، می‌بینند. لویتن[7] و همکاران (۲۰۱۷) سه بُعد اصلی برای کنش‌وری بازتابی والدین مشخص کرده‌اند: سطح کنجکاوی و علاقه والدین به حالات ذهنی کودک (مثلاً من اغلب کنجکاوم که بفهمم فرزندم چه احساسی دارد)، حالت‌های پیش‌ذهنی‌سازی (مثلاً وقتی فرزندم ایرادگیر است، این کار را فقط برای اذیت کردن من انجام می‌دهد) و درجه قطعیت حالات ذهنی (مثلاً من همیشه می‌دانم چرا فرزندم این‌طور رفتار می‌کند). بر اساس این معیار، والدینی که کنجکاوی والدینی بالایی دارند، اما درجه حالت‌های پیش‌ذهنی‌سازی و قطعیت پایینی دارند، به عنوان والدین دارای کنش‌وری بازتابی والدین بالا طبقه‌بندی می‌شوند (اسلاد و اسلید، ۲۰۲۴). نتایج بدست آمده از فراتحلیل پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که اگر چه کنش‌وری بازتابی والدین با رفتارهای فرزندپروری مثبت و احتمال کمتر اختلالات رفتاری کودکان همراه است، اما عوامل اجتماعی-اقتصادی و پیشینه فرهنگی بر نتایج آن اثرگذار است که ضرورت پژوهش در فرهنگ‌های متفاوت را نشان می‌دهد (استورمن[8] و همکاران، ۲۰۲۲). برای مثال در نمونه‌ای از کودکان ترکیه نشان داده شده که کنش‌وری بازتابی والدین رفتارهای مشکل‌ساز کودکان را پیش‌بینی می‌کند (هالفمن و بسیروگلو[9]، ۲۰۲۱). در باب مسائل اجرای مداخله نیز نتایج فراتحلیل بدست آمده نیز نشان می‌دهد که نتایج اثربخشی آموزش کنش‌وری بازتابی والدین ناهمگون و متناقص است و این امر ضرورت بررسی عوامل میانجی و تعدیل کننده اثر کنش‌وری بازتابی والدین را دوچندان می‌کند (لو و وانگ[10]، ۲۰۲۲).

براساس نظریه دلبستگی انتظار می‌رود که کنش‌وری بازتابی والدین توانایی ارتباطی مانند همدلی فرزندان را بهبود بخشد و به واسطه همین امر مشکلات رفتاری کودکان را کاهش دهد (آدکینس[11] و همکاران، ۲۰۲۲؛ جنس ون رنسبورگ[12] و همکاران، ۲۰۲۴). همدلی ابتدا

1 Bambara & Kern
2 Hilal
3 Hutchings
4 parental reflective functioning
5 Slade & Sleed
6 Barlow
7 Luyten
8 Stuhrmann
9 Halfon & Besiroglu
10 Lo & Wong
11 Adkins
12 Janse van Rensburg

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

به عنوان یک پدیده عمدتاً عاطفی شناخته شد که به تجربه فوری احساسات شخص دیگر اشاره دارد و در ادامه نیز به عنوان یک ساختار عمدتاً شناختی، ارائه شده است که به درک فکری از تجربه دیگری اشاره دارد (وو[1] و همکاران، ۲۰۲۴). با این حال، همدلی عموما به عنوان یک مفهوم پیچیده چندبعدی، شامل جنبه‌های شناختی و عاطفی، یا بسته به موقعیت، در حوزه شناختی یا عاطفی تجلی یافته است (سسو[2] و همکاران، ۲۰۲۱). در واقع، همدلی به عنوان یک مقوله برتر با زیرگروه‌هایی از پدیده‌هایی که مکانیسم یکسانی دارند، مفهوم‌سازی شده است. از جمله این زیر گروه‌ها می‌توان به همدردی، همدلی شناختی، رفتار کمکی، دیدگاه‌گیری همدلانه، اشتراک‌گذاری عاطفی، خودآگاهی، اتخاذ دیدگاه و تنظیم هیجان اشاره کرد (وو و همکاران، ۲۰۲۴؛ سسو و همکاران، ۲۰۲۱). همدلی علاوه بر اینکه نقش مهمی در رشد شایستگی اجتماعی کودکان ایفا می‌کند، همچنین نقص در شایستگی‌های همدلی در اوایل کودکی منجر به افزایش احتمال آسیب روانی در مراحل بعدی زندگی می‌شود وکمبود آن در ایجاد رفتارهای ضداجتماعی، قلدری، پرخاشگری و جرایم خشونت‌آمیز جدی نقش دارد (زو[3] و همکاران، ۲۰۲۴). نشان داده شده که دانش‌آموزانی که سطح بالاتری از همدلی دارند، رفتارهای جامعه‌پسندانه‌تر و نوع‌دوستانه‌تری از خود نشان می‌دهند، در حالی که آنهایی که سطح پایین‌تری از همدلی دارند، پرخاشگری بیشتری نشان می‌دهند (درزی و همکاران، ۱۴۰۰). افرادی که پریشانی دیگران را که در نتیجه رفتار پرخاشگرانه یا ضداجتماعی خودشان رخ می‌دهد، درک و با آنها شریک می‌شوند، ممکن است تمایل کمتری به ادامه این رفتار یا رفتار ضداجتماعی یا پرخاشگرانه در آینده داشته باشند (استرن[4] و همکاران، ۲۰۲۴). کاهش همدلی همچنین در کودکانی که دارای اختلال سلوک و صفات سنگدلی-بی‌احساسی هستند، مشاهده می‌شود (عبدالرحیم پور و همکاران، ۱۴۰۰). وجود برخی از پژوهش مبتنی بر رابطه معنادار همدلی کودکان با کنش‌وری بازتابی والدین از یک سو (بورلی[5] و همکاران، ۲۰۲۱؛ لی[6] و همکاران، ۲۰۲۲) و رابطه معنادار با مشکلات رفتاری کودکان از سوی دیگر (زو و همکاران، ۲۰۲۴؛ درزی و همکاران، ۱۴۰۰)، احتمال میانجی بودن همدلی را دوچندان می‌کند. به طور کلی و مطابق با نظریه دلبستگی و روان‌پویشی، اختلال‌های رفتاری در کودکان تا حدودی به نحوه تعامل و رفتارهای والدین آنها برمی‌گردد (هاچینگس و همکاران، ۲۰۲۳). کنش‌وری بازتابی والدین از جمله عوامل اثرگذار بر مشکلات رفتاری فرزندان محسوب می‌گردد، که به نظر می‌رسد با توجه به نقش آن در رشد شناختی و هیجانی فرزندان بر رفتارهای آنها اثرگذار است (لو و وانگ، ۲۰۲۲). توانایی همدلی کنش‌وری بازتابی والدین است که به نقش آن کمتر پرداخته شده است (آدکینس و همکاران، ۲۰۲۲؛ جنس ون رنسبورگ و همکاران، ۲۰۲۴).

در مجموع می‌توان گفت که اختلال‌های رفتاری در دانش‌آموزان علاوه بر شیوع نگران کننده، همچنین یک عامل خطر برای افت تحصیلی دانش‌آموزان است. بر همین اساس شناسایی متغیرهای مرتبط و تبیین کننده آن جهت کمک به متخصصان این حوزه جهت درک، درمان و پیشگیری از آن ضروری به نظر می‌رسد. طبق شواهد موجود رفتارهای والدین نقش غیر قابل انکاری در اختلال‌های رفتاری دانش‌آموزان دارند که باید مکانیسم‌ها و مسیرهای اثرگذاری آن مورد بررسی قرار گیرد. در همین رابطه توانایی همدلی در کودکان و نوجوانان متاثر از رفتارهای والدین رشد می‌کند و با مشکلات رفتاری کودکان در ارتباط است. علاوه‌براین، در صورت تایید نقش میانجی همدلی دانش‌آموزان در اختلالات رفتاری با توجه به رفتارهای والدین، می‌توان در جلسات مشاوره ضمن آموزش والدین به آموزش همدلی به دانش‌آموزان نیز اقدام کرد. بنابراین هدف پژوهش حاضر تعیین نقش میانجی همدلی در رابطه کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی بود.

روش

روش پژوهش توصیفی_همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانش‌آموزان پسر پایه ششم شهرستان خدابنده در سال تحصیلی ۱۴۰۳ -۱۴۰۴ بود. حداقل حجم نمونه لازم برای تحلیل معادلات ساختاری ۲۰۰ نفر پیشنهاد شده است (گارور و منتزر[7]، ۱۹۹۹). با در نظر گرفتن این ملاک و در نظر گرفتن احتمال ریزش، حجم نمونه ۲۲۰ نفر برآورد گردید و به

1 Wu
2 Sesso
3 Zhou
4 Stern
5 Borelli
6 Lee
7 Garver & Mentzer

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

شیوه دردسترس انتخاب گردیدند. لازم به ذکر است که پرسشنامه کنش‌وری بازتابی والدین (PRFQ) توسط مادران دانش‌آموز پاسخ داده شد. ملاک‌های ورود شرکت‌کنندگان عبارت بودند از؛ تمایل و رضایت آگاهانه برای مشارکت در پژوهش از جانب والد و دانش‌آموز، عدم سابقه اختلالات روانی و سابقه مصرف داروهای اعصاب و روان (با توجه به اظهار نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش)، همراه بودن یکی از والدین جهت پاسخگویی به پرسشنامه‌های پژوهش. ملاک‌های خروج از پژوهش نیز شامل عدم پاسخگویی به حداقل ۵ درصد از گویه‌های پرسشنامه و درخواست انصراف از پژوهش حین پاسخگویی به پرسشنامه‌ها بود. رضایت از شرکت در پژوهش، محرمانه نگه داشتن اطلاعات شرکت‌کنندگان در پژوهش، عدم استفاده از منابع مشکوک و فاقد اعتبار علمی و اجتماعی در پژوهش، ارائه اطلاعات لازم در زمینه نحوه اجرای پژوهش، خودداری از طرح پرسش‌های غیر ضروری و شخصی، عدم بایگانی نمودن اطلاعات شخصی غیر ضروری و خصوصی شرکت کنندگان و امکان خروج از پژوهش حین پاسخگویی به پرسشنامه‌های پژوهش از جمله ملاحظات اخلاقی پژوهش بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و همچنین تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از دو نرم افزار تحلیل آماری SPSS نسخه ۲۵ و AMOS نسخه ۲۴ صورت گرفت.

ابزار سنجش

پرسشنامۀ اختلال لجبازی و نافرمانی و سلوک کودکان (ODCDQ)[1]: این پرسشنامه توسط معتمدین و همکاران (۱۴۰۰) به منظور تشخیص اختلال لجبازی و نافرمانی و سلوک در کودکان بر اساس معیارهای تشخیصی ویراست پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی ساخته شده است. این پرسشنامه شامل ۱۸ گویه است که با طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملا مخالفم = ۱ تا کاملا موافقم = ۵ نمره‌گذاری می‌شود. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از چرخش مستقل واریماکس، سه عامل مستقل سلوک، رفتار جروبحث و خلق خشمگین و تحریک‌پذیر را معرفی کرد که به ترتیب ۱۵/۷۹٪، ۱۴/۷۵٪ و ۱۴/۰۶٪ واریانس متغیرها و بر روی هم ۴۴/۶۱٪ کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کردند. برای بررسی روایی از روش ارزش ویژه بیشتر از ۱ استفاده شد و نتایج نشان داد که هم عوامل سه‌گانه و هم کل پرسشنامه از روایی مطلوب برخوردارند. همچنین روایی محتوای پرسشنامه توسط ۵ تن از متخصصان روان‌شناسی تایید گردید. مقدار ضریب آلفای کرونباخ در بررسی پایایی عوامل سه‌گانه پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۷۴، ۰/۶۰، ۰/۷۴ و برای کل پرسشنامه ۰/۷۷ به دست آمد (معتمدین و همکاران، ۱۴۰۰). ضریب آلفای کرونباخ نمره پرسشنامه در پژوهش حاضر ۰/۹۰ و برای خرده مقیاس‌ها بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۶ بدست آمد.

پرسشنامه همدلی – کودکان و نوجوانان (CA-EmQue)[2]: نسخه اولیه پرسشنامه همدلی توسط تیمی از روان‌شناسان رشد، معلمان مدرسه و یک روانپزشک کودک که با کودکان و نوجوانان و همچنین در حیطه اختلالات طیف اتیسم فعالیت داشت. در پژوهش‌های بعدی این پرسشنامه به ۱۸ گویه تقلیل یافت که در پژوهش حاضر از آن استفاده شده است (اورگاوو[3] همکاران، ۲۰۱۷). این پرسشنامه سه خرده مقاس همدلی عاطفی (۷ گویه) ، شناختی (۵ گویه) و جامعه یار (۶ گویه) را در یک مقیاس لیکرت سه درجه‌ای اندازه‌گیری می‌کند؛ نمره‌گذاری آن به صورت صحیح نیست (۰)،گاهی اوقات صحیح است (۱) و بیشتر اوقات صحیح است (۲). آلفای کرونباخ نمره کل پرسشنامه و خرده مقیاس‌های آن بالاتر از ۰/۷۰ گزارش شده و در تایید روایی همگرای پرسشنامه نیز مقدار همبستگی آن با شاخص واکنش‌پذیری بین‌فردی بالاتر از ۰/۳۰ بدست آمده است (اورگاوو و همکاران، ۲۰۱۷). در نسخه ایرانی پس از اجرای تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی در مجموع ۱۷سؤال باقی ماند که در چهار عامل شامل همدلی انگیزه اجتماعی هفت سؤال، همدلی شناختی چهار سؤال و همدلی عاطفی جهت‌گیری دوستان سه سؤال و همدلی مؤثر جهت‌گیری خانواده سه سؤال ساختار ابزار را تشکیل می‌دهند. روایی محتوایی بالاتر از ۰/۷۰ برای گویه‌ها و نمره کل تایید گردیده است و مقدار آلفای کرونباخ نیز ۰/۷۷ گزارش شده است. مقدار روایی ملاکی آن با پرسشنامه تنظیم هیجان گراس نیز ۰/۲۱ بدست آمده است (خسروی لاریجانی و همکاران، ۱۳۹۹). در پژوهش حاضر نیز مقدار آلفای کرونباخ نمره کل و خرده مقیاس‌ها بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۴ بدست آمد.

پرسشنامه کنش‌وری بازتابی والدین (PRFQ)[4]: این پرسشنامه توسط لویتن و همکاران (۲۰۱۷) ساخته شده است. دارای ۱۸ گویه و سه زیرمقیاس پیش‌ذهنی سازی، اطمینان از حالات ذهنی و علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی است. هر زیرمقیاس شامل۶ گویه است و پاسخ به هر گویه در طیف هفت درجه‌ای از نوع لیکرت تنظیم شده است (کاملا مخالفم = ۱ تا کاملا موافقم = ۷). گویه‌های ۱۱ و

1 Oppositional Defiant and Conduct Disorder Questionnaire (ODCDQ)
2 Empathy Questionnaire for Children and Adolescents (EmQue-CA)
3 Overgaauw
4 Parental Reflective Functioning Questionnaire

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

۱۸ معکوس نمره‌گذاری می‌شود و زیر مقیاس‌های پیش ذهنی‌سازی و اطمینان از حالات ذهنی با کنش‌وری بازتابی والدین رابطه معکوس دارد و زیر مقیاس علاقه‌مندی و کنجکاوی با کنش‌وری بازتابی والدین رابطه مثبت دارد. در تایید پایایی پرسشنامه مقدار آلفای کرونباخ عامل‌ها ۰/۶۹ تا ۰/۷۵ و در تایید روایی همگرایی نیز رابطه معناداری میان عامل‌های پرسشنامه (P<۰/۰۵) با مصاحبه دلبستگی بزرگسالان (AAI)[1] گزارش شده است (انیس[2] و همکاران، ۲۰۲۰). در ایران اسماعیلی نسب و همکاران (۱۴۰۰) دامنه آلفای کرونباخ برای سه زیر مقیاس پرسشنامه شامل، "پیش ذهنی سازی"، "اطمینان از حالت ذهنی" و "علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی" به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۸۹ و ۰/۷۵ بدست آوردند. همچنین همه زیرمقیاس های دشواری در تنظیم هیجان، با زیرمقیاس " علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی" با مقدار همبستگی بالاتر از ۰/۱۱- (P<۰/۰۱) همبستگی منفی معنادار داشتند و بیشتر زیرمقیاس های دشواری در تنظیم هیجان، با دو زیر مقیاس دیگر کنش وری بازتابی والدین، همبستگی مثبت معنی دار داشتند (P<۰/۰۵) که بیانگر روایی همگرا و واگرای مطلوب پرسشنامه بود. در پژوهش حاضر نیز مقدار آلفای کرونباخ عامل‌های پرسشنامه ۰/۷۸ تا ۰/۸۹ بدست آمد.

یافته ها

در پژوهش حاضر ۲۲۰ دانش‌آموز پسر پایه ششم به همراه مادران آنها در پژوهش شرکت کردند که میانگین سنی آنها ۱۲/۶۷ و انحراف معیار آن نیز ۱/۰۳ بود. میزان تحصیلات مادران دانش‌آموز ۳۴ نفر (۱۵/۵۰ درصد) از شرکت کنندگان دیپلم و زیر دیپلم، ۱۴۷ نفر (۶۶/۸۰ درصد) فوق دیپلم و کارشناسی، ۲۸ نفر (۱۲/۸۰ درصد) فوق لیسانس و ۱۱ نفر (۵ درصد) نیز دکتری بود. میانگین و انحراف معیار مدت زمان ازدواج شرکت‌کنندگان نیز به ترتیب ۱۵/۱۳ و ۶/۱۱ بود. همچنین میانگین و انحراف معیار سنی آنها نیز ۴۰/۸۰ و ۸/۵۷ بود. جدول ۱ میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. نتایج شاخص‌های توصیفی و آزمون همبستگی پیرسون جهت بررسی رابطه متغیرها

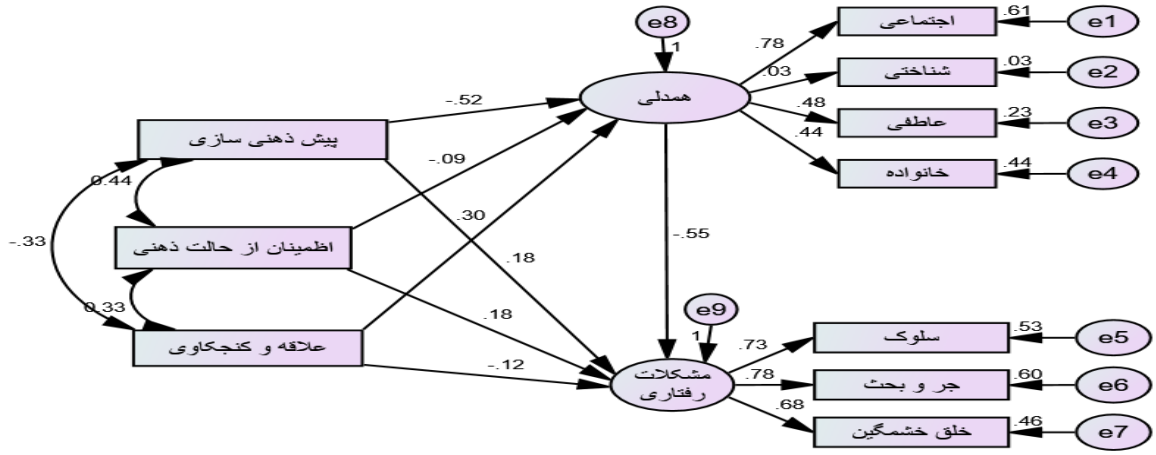
متغیر		۱	۲	۳	۴	۵
کنش‌وری بازتابی	۱. پیش‌ذهنی سازی	۱				
والدین	۲. اطمینان از حالات ذهنی	۰/۴۴**	۱			
	۳ .علاقه و کنجکاوی	-۰/۳۳**	-۰/۳۵**	۱		
۴- همدلی		-۰/۵۲**	-۰/۴۰**	۰/۴۶**	۱	
۶. مشکلات رفتاری		۰/۵۸**	۰/۴۷**	-۰/۴۵**	-۰/۵۹**	۱
میانگین		۲۰/۲۴	۱۹/۹۰	۲۹/۸۷	۲۷/۵۶	۴۵/۵۷
انحراف معیار		۸/۷۸	۶/۳۲	۶/۵۳	۵/۶۲	۱۶/۹۱
کجی		۰/۳۳	۱/۰۶	-۰/۲۰	-۰/۳۳	۰/۴۷
کشیدکی		-۰/۵۷	۰/۵۶	-۰/۶۴	-۰/۱۳	-۰/۸۵

*P<۰/۰۵ و **P<۰/۰۱

نتایج بدست آمده از آزمون همبستگی پیرسون در جدول ۱ نشان داد که همدلی با هر دو متغیر مولفه‌های کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری رابطه معنادار دارد (P<۰/۰۱). همچنین نتایج نشان داد که همدلی و مشکلات رفتاری رابطه منفی و معناداری دارند (P<۰/۰۱). با توجه به اینکه شاخص کجی و کشیدگی بدست آمده برای متغیرهای پژوهش در جدول ۱ همگی در محدوده ۲+ تا ۲- قرار دارند، بنابراین شکل توزیع متغیرها در شرایط تقریبا نرمالی قرار دارند. علاوه بر مقادیر گزارش شده در جدول ۱، مقادیر آماره تحمل برای متغیرها بیشتر از ۰/۴۰ و همچنین مقادیر آماره VIF کم‌تر از ۱۰ بود، بنابراین هم خطی میان متغیرهای پیش بین پژوهش نگران کننده نبود. همچنین مقدار بدست آمده برای آزمون دوربین واتسون برابر با ۱/۶۱ بود و بین مقدار مناسب ۱/۵ الی ۲/۵ قرار داشتت، بنابراین می‌توان گفت که فرض استقلال مقادیر خطا نیز از یکدیگر رعایت شده است. در شکل ۱ مدل برازش شده پژوهش ارائه شده است.

1 Adult Attachment Interview (AAI)
2 Anis

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

شکل ۱. نگاره مدل برازش شده پژوهش در حالت استاندارد

در شکل ۱ مدل ساختاری پژوهش به صورت بررسی نقش میانجی همدلی در رابطه میان مولفه‌های کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری در محیط نرم‌افزار AMOS به همراه ضرایب مسیر آن رائه شده است و طبق نتایج مدل پژوهش تبیین کننده ۰/۷۲ از واریانس مشکلات رفتاری است. همچنین اندازه ضریب مسیر مستقیم همدلی به مشکلات رفتاری ۰/۵۵- است که در جدول ۲ معناداری ضریب مسیرهای مستقیم مدل ارائه شده پژوهش بررسی شده است.

جدول ۲. نتایج اثرات مستقیم مدل پژوهش

مسیر	اندازه اثر غیر استاندارد	اندازه اثر استاندارد	حد پایین	حد بالا	مقدار تی	P
اثر مستقیم پیش ذهنی‌سازی بر همدلی	۰/۱۰-	۰/۵۲-	۰/۶۲-	۰/۳۹-	۶/۹۰-	۰/۰۰۴
اثر مستقیم اطمینان از حالت ذهنی بر همدلی	۰/۰۳-	۰/۱۲-	۰/۲۲-	۰/۰۳	۱/۲۹-	۰/۲۳
اثر مستقیم علاقه و کنجکاوی بر همدلی	۰/۰۸	۰/۳۰	۰/۱۹	۰/۴۲	۴/۳۵	۰/۰۰۵
اثر مستقیم پیش ذهنی‌سازی بر مشکلات رفتاری	۰/۱۳	۰/۱۸	/۰۱-	۰/۳۳	۱/۹۷	۰/۱۲
اثر مستقیم اطمینان از حالت ذهنی بر مشکلات رفتاری	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۰۳	۰/۳۱	۲/۷۷	۰/۰۵
اثر مستقیم علاقه و کنجکاوی بر مشکلات رفتاری	۰/۱۲-	۰/۱۲-	۰/۲۴-	۰/۰۲	۱/۶۳-	۰/۱۷
اثر مستقیم همدلی بر مشکلات رفتاری	۰۲/۰۷-	۰/۵۵-	۰/۷۳-	۰/۳۴	۴/۲۱-	۰/۰۰۹

نتایج بدست آمده از جدول ۲ نشان داد که اثر مستقیم مولفه پیش‌ذهنی سازی و علاقه و کنجکاوی بر همدلی به ترتیب با اندازه اثر استاندارد ۰/۵۲- (P=۰/۰۰۴) و ۰/۳۰ (P=۰/۰۰۵) و اثر مستقیم مولفه اطمینان از حالت ذهنی بر مشکلات رفتاری با اندازه اثر استاندارد ۰/۱۹ معنادار (P=۰/۰۵) بود و بقیه مسیرهای مستقیم مولفه‌های کنش‌وری بازتابی والدین بر همدلی و مشکلات رفتاری معنادار نبود (P>۰/۰۵). همچنین طبق نتایج اثر مستقیم همدلی بر مشکلات رفتاری با اندازه اثر استاندارد ۰/۵۵- (P=۰/۰۰۹) معنادار بود.

جدول ۳. نتایج آزمون بوت استراپ جهت بررسی نقش میانجی همدلی در رابطه کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری

مسیر	اندازه استاندارد	اثر	حد پایین	حد بالا	P
پیش ذهنی‌سازی - همدلی- مشکلات رفتاری	۰/۲۸		۰/۱۶	۰/۴۲	۰/۰۰۵
اطمینان از حالت ذهنی- همدلی - مشکلات رفتاری	۰/۰۵		۰/۰۱-	۰/۱۳	۰/۲۱
علاقه و کنجکاوی - همدلی - مشکلات رفتاری	۰/۱۷-		۰/۲۷-	۰/۱۰-	۰/۰۰۵

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

نتایج بدست آمده از آزمون بوت استراپ در جدول ۳ نشان داد که از میان مسیرهای غیرمستقیم مسیر اثر غیرمستقیم پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی بر مشکلات رفتاری با میانجی‌گری همدلی به ترتیب با اندازه اثر ۰/۲۸ (P=۰/۰۰۵) و ۰/۱۷- (P=۰/۰۰۵) معنادار است و مسیر غیرمستقیم اطمینان از حالت ذهنی بر مشکلات رفتاری با میانجی‌گری همدلی معنادار نبود (P>۰/۰۵). در جدول ۴ شاخص‌های برازش مدل اصلاح شده پژوهش ارائه شده است.

جدول ۴. شاخص های برازش مدل پژوهش

شاخص	df	χ^2/df	P	RFI	RMSEA	NFI	IFI	CFI	GFI	AGFI
ملاک برازش	-	٭≤ ۳	-	٭≥۰/۹۰	٭≤۰/۱۰	٭≥۰/۹۰	٭≥۰/۹۰	٭≥۰/۹۰	٭≤۰/۹۰	٭≥۰/۹۰
آمارۀ پژوهش حاضر	۲۸	۱/۶۳	۰/۰۲	۰/۹۰	۰/۰۵	۰/۹۳	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۲

برای برازندگی مدل هر مقدار شاخص برازندگی تقسیم x^2 بر درجه آزادی کوچکتر از ۳ باشد، برازندگی مدل بهتر است. مقدار بدست آمده در پژوهش حاضر ۱/۶۳ بود که حاکی از برازش مدل بود. همچنین به طور کلی هرچه مقدار IFI، CFI، RFI، GFI و AGFI به یک نزدیکر باشد و برابر و یا بالاتر از ۰/۹۰ باشد، حاکی از برازش مطلوب مدل دارد. با توجه به اینکه مقادیر بدست آمده برای پنج شاخص ذکر شده در پژوهش ۰/۹۰ و بالاتر از ۰/۹۰ بوده، بنابراین بر اساس این شاخص‌ها مدل پژوهش برازش مطلوبی دارد. برای شاخص RAMSEA نیز مقدار ۰/۰۸ و کمتر از آن بیانگر برازش مطلوب است که برای مدل پژوهش حاضر برابر با ۰/۰۵ بود. به طور کلی نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که مقدار بدست آمده برای شاخص‌های برازش در سطح مطلوبی قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین نقش میانجی همدلی در رابطه کنش‌وری بازتابی والدین و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی بود. نتایج بیانگر اثر مستقیم مولفه اطمینان از حالت ذهنی بر مشکلات رفتاری بود. این یافته با نتایج بدست آمده از پژوهش‌های هاچینگس و همکاران (۲۰۲۳)، استورمن و همکاران (۲۰۲۲)، هالفمن و بسیروگلو (۲۰۲۱) و لو و وانگ (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین یافته بدست آمده می‌توان گفت که اطمینان از حالت ذهنی در والدین بیانگر ادراک دانستن حالات روانی و هیجانی فرزند و بدون در نظر گرفتن کیفیت تعامل و رابطه با کودک است (اسلاد و اسلید، ۲۰۲۴). به عبارتی دیگر والدین با قضاوت ذهنی خود و بدون در نظر گرفتن پاسخ‌های فرزند اطمینان دارد که رفتارها و چرایی آن را از جانب فرزند خود می‌شناسد. بر همین اساس می‌توان این استدلال را مطرح کرد که اطمینان از حالت ذهنی در مادران احتمالا با کاهش تبادل هیجانی و سوگیری نسبت به رفتارهای کودک منجر به افزایش تعارض و تنش در کودک می‌شود که این تعارض و تنش می‌تواند به صورت مشکلات رفتاری در محیط خانه، مدرسه و حتی اجتماع در کودک رخ دهد. چرا که کودک انتظار شنیده شدن و درک شدن نیازها و هیجان‌های خود را براساس تجارب رابطه با مادر ندارد. بنابراین با متوسل شدن به مشکلات رفتاری سعی در جلب توجه و رسیدگی به نیازهایش را دارد. مطابق با نظریه دلبستگی شنیده شدن و برقراری یک رابطه ایمن و همراه با تبادل دیدگاه و هیجان‌ها پیش‌بینی کننده عدم مشکلات و اختلالات رفتاری در فرزندان است (هاچینگس و همکاران، ۲۰۲۳). با توجه به اینکه اطمینان از حالت ذهنی با افزایش ایجاد اتخاذ یک دیدگاه یک جانبه از سوی مادر همراه است و قضاوت‌های خود را مترادف با واقعیت رفتاری فرزند می‌داند، بنابراین می‌توان انتظار داشت که این رابطه یک‌سویه که با عدم شنیده شدن فرزند همراه است، سطح تعارض و مشکلات رفتاری را در فرزند افزایش دهد. البته دو مولفه پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی اثر مستقیم معناداری بر مشکلات رفتاری از خود نشان ندادند. این می‌تواند تا حدودی به نقش دیگر متغیرها و کنترل اثر هم‌خطی آنها با مولفه اطمینان از حالت ذهنی برگردد. البته طبق نتایج دیگر پژوهش که در ادامه به آن اشاره خواهد شد، این دو مولفه به واسطه همدلی اثرغیرمستقیم معناداری بر مشکلات رفتاری از خود نشان دادند.

همچنین نتایج بیانگر اثر مستقیم همدلی بر مشکلات رفتاری بود. این یافته با نتایج بدست آمده از پژوهش‌های زو و همکاران (۲۰۲۴) آدکینس و همکاران (۲۰۲۲)، جنس ون رنسبورگ و همکاران (۲۰۲۴)، درزی و همکاران (۱۴۰۰) و عبدالرحیم پور و همکاران (۱۴۰۰)

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

بود. در تبیین یافته بدست آمده می‌توان گفت که دانش‌آموزان همدل عموما رفتارهای اجتماعی بهتری از خود نشان می‌دهند. این امر به خاطر این است که آنها تلاش بیشتری برای درک دیدگاه و عواطف دیگران از خود نشان می‌دهند، بنابراین با درک دیدگاه و شرایط آنها مقدار کمتری از تنش و تعارضی که منجر به مشکلات رفتاری می‌شود را تجربه می‌کنند. باید توجه داشت که همدلی در دانش‌آموزان و به طور کلی در کودکان همراه با تمایل به بیشتر به رفتار کمکی، اشتراک‌گذاری عاطفی و تنظیم هیجان است (وو و همکاران، ۲۰۲۴؛ سسو و همکاران، ۲۰۲۱). بنابراین می‌توان این استدلال را مطرح کرد که همدلی با افزایش رفتارهای مثبت و یاری دهنده و همچنین بهبود تنظیم هیجان‌ها منجر به کاهش مشکلات رفتاری در محیط‌های نیازمند تعامل می‌شوند. چرا که تمایل آنها به کمک کردن و مدیریت خواسته‌ها و عواطف خود است. همچنین باید توجه داشت که مهارت در همدلی در زمان وقوع تعارض و پریشانی باعث می‌گردد که فرد به جای رفتار پرخاشگری و ضد اجتماعی به درک و فهمیدن طرف مقابل متمایل شود (استرن و همکاران، ۲۰۲۴). بنابراین می‌توان انتظار داشت که همدلی به واسطه افزایش رفتارهای جامعه‌پسند و مصالحت‌جو از افزایش تنش و مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان جلوگیری کند.

در نهایت نتایج بیانگر اثر غیرمستقیم پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی بر مشکلات رفتاری با میانجی‌گری همدلی بود. این یافته با نتایج بدست آمده از پژوهش‌های زو و همکاران (۲۰۲۴) آدکینس و همکاران (۲۰۲۲)، هاچینگس و همکاران (۲۰۲۳)، استورمن و همکاران (۲۰۲۲)، هالفمن و بسیروگلو (۲۰۲۱)، جنس ون رنسبورگ و همکاران (۲۰۲۴)، درزی و همکاران (۱۴۰۰) و عبدالرحیم پور و همکاران (۱۴۰۰) بود. در تبیین یافته بدست آمده می‌توان گفت که ظرفیت کنش‌وری بازتابی در مادران آنها را قادر سازد تا بین حالات ذهنی و رفتار ارتباط برقرار کنند و به عقب برگردند و در مورد حالات ذهنی فرزندانشان، به ویژه در شرایط تجربه عاطفی شدید تأمل کنند (لویتن و همکاران). به عبارتی دیگر علاقه و کنجکاوی به تعامل با فرزند و حالات‌های روانی و عاطفی وی عدم قضاوت منفی بدون ارزیابی از جانب مادر احتمالا منجر به شکل‌گیری نوعی از تعامل می‌شود که به شناخت بهتر عواطف و شناخت‌های متقابل بین فرزند و مادر منجر می‌گردد. چنین تجربه‌ای که همراه با تامل بر احساس‌ها و شناخت‌های یک‌دیگر است احتمالا باعث افزایش ظرفیت همدلی در فرزند می‌شود که نیازمند درک دیدگاه و عواطف طرف مقابل است. این درک دیدگاه و شناخت مواضع یک دیگر احتمالا منجر به کاهش تنش و مشکلات رفتاری فرزند در تعامل با مادر و افراد یگر می‌شود. همچنین باید توجه کرد که کنش‌وری بازتابی والدین از استقلال کودکان یا نیازهای دلبستگی ایمن حمایت می‌کند، و می‌تواند به فرزندان کمک کند تا احساسات خود را در بحبوحه یک موقعیت استرس‌زا تنظیم کنند (اسلاد و اسلید، ۲۰۲۴). کمک به تنظیم هیجان‌ها و استقلال عمل که مستلزم شناخت ظرفیت‌های شناختی و عاطفی خود و دیگران است، تسهیل کننده همدلی محسوب می‌گردد. از سوی دیگر نیز همدلی ممکن است رفتاری را تسهیل کند که نیازهای دلبستگی به پناهگاه امن را در فرزند تقویت می‌کند و از بروز پاسخ پریشان کننده جلوگیری می‌کند. بنابراین در مجموع می‌توان گفت که عدم پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی در والدین با افزایش عملکرد خودمختار و کاهش کنترل‌گری والدین احتمالا به افزایش نوعی از همدلی در فرزندان می‌گردد که از شدت مشکلات رفتاری فرزندان می‌کاهد. البته طبق نتایج بدست آمده مولفه اطمینان از حالت ذهنی با میانجی‌گری همدلی اثر غیرمستقیم معناداری بر مشکلات رفتاری نشان نداد. طبق نتایج که پیشتر به آنها اشاره گردید این مولفه به صورت مستقیم اثر معناداری بر مشکلات رفتاری نشان داد. بر همین اساس می‌توان گفت که این مولفه نیز با مشکلات رفتاری در ارتباط بوده و این احتمال وجود دارد که میانجی‌های دیگر در رابطه آن با مشکلات رفتاری نقش ایفا می‌کند.

در مجموع نتایج بدست آمده نشان داد که از میان مولفه‌های کنش‌وری بازتابی والدین، مولفه مولفه اطمینان از حالات ذهنی به صورت مستقیم و دو مولفه پیش ذهنی‌سازی و علاقه و کنجکاوی با میانجی‌گری همدلی به صورت غیرمستقیم بر مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی اثر معناداری دارند. همچنین همدلی نیز بر مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی اثر مستقیم معناداری نشان داد و مدل پژوهش از براز مطلوب برخوردار بود. بر اساس این یافته‌ها می‌توان گفت که مشاوران مراکز مشاوره دانش‌آموزی در باب درک و تبیین متغیرهای مرتبط با مشکلات رفتاری دانش‌آموزان ارجاعی به مراکز مشاوره آموزش و پرورش می‌توانند به نقش همدلی با توجه به رفتارها و کنش‌های والدین توجه نمایند. پژوهشگران نیز می‌توانند بر پایه نتایج بدست آمده مداخله‌ای برای بهبود اختلالات رفتاری دانش‌آموزان ارجاعی به مراکز مشاوره آموزش و پرورش پژوهشی طراحی کنند که از یک سو اثربخشی آموزش کنش‌وری بازتابی والدین از و از سوی دیگر نیز بهبود همدلی دانش‌آموزان را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. البته نمونه‌گیری غیرتصادفی و به صورت دردسترس، عدم لحاظ کردن اثر متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و جمعیت‌شناختی، نمونه‌گیری از جامعه پسران و پایه ششم از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر بوده است، بنابراین در تعمیم نتایج باید احتیاط به عمل آورد. بر همین اساس پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

آتی جامعه دانش‌آموزان دختر و همچنین پایه‌های تحصیلی دیگر نیز مورد بررسی قرار گیرد تا اعتبار و تعمیم‌پذیری نتایج در این حوزه مورد ارزیابی قرار گیرد.

منابع

احمدی، ن؛ محمدی، م؛ صدربافقی، م؛ یاسینی اردکانی، م؛ میرزایی، م. و هوشیاری، ز. (۱۴۰۱). شیوع اختلالات روانپزشکی و بیماری های مرتبط با آن در کودکان و نوجوانان استان یزد در سال ۱۳۹۵. *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*، ۳۰ (۱۱)، ۶۰۸۶-۶۰۹۶. https://www.magiran.com/p2546954.

اسماعیلی نسب، م. و حاجی هاشمی ورنوسفادرانی، ش . (۱۴۰۰). ذهنی سازی والدینی و تنظیم هیجان: اعتباریابی و پایایی سنجی نسخه فارسی پرسشنامه کنش وری بازتابی والدین. *روان شناسی بالینی*، ۱۳(۱)، ۸۹-۱۰۰. 10.22075/jcp.2021.21795.2008

خسروی لاریجانی، م؛ محمدپناه اردکان، ع؛ چوب فروشزاده، آ. و دهقانی اشکذری، ا. (۱۳۹۹). تعیین روایی و پایایی نسخه فارسی پرسشنامه همدلی کودک و نوجوان (EmQue-CA). *فصل‌نامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۱۱(۴)، ۲۶۳-۲۸۰. 10.22059/japr.2021.304312.643543

درزی، م؛ یعقوبی، ا. و رشید، خ. (۱۴۰۰). رابطه پیوند با مدرسه و شایستگی اجتماعی با قلدری دانش‌آموزان با نقش میانجی همدلی. *فصلنامه پژوهش های نوین روانشناختی*، ۱۶(۶۲)، ۱-۱۷. 20.1001.1.27173852.1400.16.62.1.6

سلیمی بجستانی، ح؛ محمدی جلالی فراهانی، م؛ دلاور، ع؛ فرحبخش، ک. و معتمدی، ع. (۱۳۹۶). عوامل موثر در نابهنجاری های رفتاری دانش آموزان: تحقیقی کیفی. *مجله مطالعات ناتوانی*، ۷(۱)، ۱-۷. 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3

عبدالرحیم پور، ر؛ بیرامی، م. و هاشمی نصرت آباد، ت. (۱۴۰۰). بازداری پاسخ، توجه پایدار و ابعاد همدلی در کودکان با اختلالات رفتاری برون نمود. *تعلیم و تربیت استثنایی*، ۲ (۱۶۲) :۱۰۸-۹۹. http://exceptionaleducation.ir/article-۲۲۹۰-۱-fa.html

معتمدین، آ؛ حسینی نسب، د. و علیوندی وفا، م . (۱۴۰۰). ساخت، رواسازی و تعیین پایایی پرسشنامۀ اختلال لجبازی و نافرمانی و سلوک کودکان پسر مقطع ابتدایی شهر تبریز بر اساس DSM-5*. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۵(۲)، ۲۴۸-۲۲۷. 10.29252/apsy.2021.220809.1005

Adkins, T., Reisz, S., Hasdemir, D., & Fonagy, P. (2022). Family Minds: A randomized controlled trial of a group intervention to improve foster parents' reflective functioning. *Development and Psychopathology*, *34*(3), 1177–1191. doi:10.1017/S095457942000214X.

Bambara, L. M., & Kern, L. (2021). *Individualized supports for students with problem behaviors: Designing positive behavior plans*. Guilford Publications.

Barlow, J., Sleed, M., & Midgley, N. (2021). Enhancing parental reflective functioning through early dyadic interventions: A systematic review and meta-analysis. *Infant Mental Health Journal*, *42*(1), 21-34. 10.1002/imhj.21896

Borelli, J. L., Stern, J. A., Marvin, M. J., Smiley, P. A., Pettit, C., & Samudio, M. (2021). Reflective functioning and empathy among mothers of school-aged children: Charting the space between. *Emotion*, *21*(4), 783–800. https://doi.org/10.1037/emo0000747

Garver, M. S., & Mentzer, J. T. (1999). Logistics research methods: employing structural equation modeling to test for construct validity. *Journal of business logistics*, *20*(1), 33. 10.22059/japr.2021.304312.643543

Halfon, S., & Besiroglu, B. (2021). Parental reflective function and children's attachment-based mental state talk as predictors of outcome in psychodynamic child psychotherapy. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *91*, 101617. 10.5281/zenodo.10598523.

Hilal, M., Khabbache, H., & Ait Ali, D. (2024). Dropping out of school: A psychosocial approach. *Advances in Medicine, Psychology, and Public Health*, *1*(1), 26-36. 10.5281/zenodo.10598523). {hal-04558846

Hutchings, J., Williams, M. E., & Leijten, P. (2023). Attachment, behavior problems and interventions. *Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry*, *2*, 1156407. https://doi.org/10.3389/frcha.2023.1156407

Janse van Rensburg, E., Woolard, A., Hill, N. T. M., Reid, C., Milroy, H., Ohan, J. L., … Chamberlain, C. (2024). The effect of childhood maltreatment on adult survivors' parental reflective function, and attachment of their children: A systematic review. *Development and Psychopathology*, *36*(3), 1166–1180. doi:10.1017/S0954579423000391 .

Lee, Y., Lim, J., & An, S. (2022). The structural relationships among maternal reflective function, Preschoolers' empathy, executive functions, and caring behaviors. *Human Ecology Research*, *60*(2), 177-186. http://dx.doi.org/10.6115/fer.2022.012.

Lo, C. K., & Wong, S. Y. (2022). The effectiveness of parenting programs in regard to improving parental reflective functioning: a meta-analysis. *Attachment & Human Development*, *24*(1), 76-92. 10.1080/14616734.2020.1844247

Luyten, P., Mayes, L. C., Nijssens, L., & Fonagy, P. (2017). The parental reflective functioning questionnaire: Development and preliminary validation. *PloS one*, *12*(5), e0176218. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0176218

Overgaauw, S., Rieffe, C., Broekhof, E., Crone, E. A., & Güroğlu, B. (2017). Assessing empathy across childhood and adolescence: Validation of the empathy questionnaire for children and adolescents (EmQue-CA). *Frontiers in psychology*, *8*, 870. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00870

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]

Sesso, G., Brancati, G. E., Fantozzi, P., Inguaggiato, E., Milone, A., & Masi, G. (2021). Measures of empathy in children and adolescents: A systematic review of questionnaires. *World journal of psychiatry*, *11*(10), 876. 10.5498/wjp.v11.i10.876

Slade, A., & Sleed, M. (2024). Parental reflective functioning on the parent development interview: A narrative review of measurement, association, and future directions. *Infant Mental Health Journal*, *45*(4), 464-480. 10.1002/imhj.22114

Stern, J. A., Bailey, N. A., Costello, M. A., Hellwig, A. F., Mitchell, J., & Allen, J. P. (2024). Empathy across three generations: From maternal and peer support in adolescence to adult parenting and child outcomes. *Child Development*, *95*(5), 1628-1640. https://doi.org/10.1111/cdev.14109

Stuhrmann, L. Y., Göbel, A., Bindt, C., & Mudra, S. (2022). Parental reflective functioning and its association with parenting behaviors in infancy and early childhood: A systematic review. *Frontiers in psychology*, *13*, 765312. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.765312

Wu, X., Yao, S.-C., Lu, X.-J., Zhou, Y.-Q., Kong, Y.-Z., & Hu, L. (2024). Categories of training to improve empathy: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *150*(10), 1237–1260. https://doi.org/10.1037/bul0000453

Zhou, Y., Wang, S., Deng, X., & Shi, L. (2024). Empathy and defender behaviour in bullying of young children: The mediating role of peer status. *Journal of Psychology in Africa*, *34*(1), 1-6. https://doi.org/10.1080/14330237.2024.2311987

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-01]